

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Speculum Quaestionum moralium, in universam Aristotelis philosophi summi Ethicen

Case, John

Francofurtum, 1597

VD16 C 1242

Liber quartvs

[urn:nbn:de:bsz:31-109038](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109038)

LIBER QVARTVS.

CAP. I.

*Quid liberalitas? Quae sint eius extrema?
An magis in dando, quàm in accipiendo
versetur?*

An auarus sit deterior prodigo?

HVcusque per capita veluti per ve-
stigia sequuti sumus Aristot. nunc
verò si quidam audirentur interpretes,
vel omnino clauderetur hoc opus, vel
saltem contractis velis concluderentur
omnia. Sunt enim qui axiomata philo-
sophi probant de virtute in genere, eius
autem præcepta de virtute in specie non
dilaudant. Sunt & alij non contem-
nendi interpretes, qui vasta & nimis
ablonga in ea quæ sequuntur scripti-
tarunt glossemata: nos verò & ho-
rum tædium, & illorum ocium fugi-
entes, ipsum nunc medium tenere

Ratio insti-
tuti in sequē-
tibus libris
explicandis.

S 2 pro

pro vitib. enitemur. Pergemus ergo cū philosopho ea solūm posthac in singulis capitibus tractaturi themata, quæ nobis de hac re impensius considerantibus videbūtur necessaria. Disputatum iam est de duabus eximijs virtutibus, quarū altera bilem, altera gulam in nobis moderatur. Ordine nunc alia virtus insignis (manu Cæsaris nō indigna) sequitur (ipsa nempe liberalitas) quæ non aliter manū in divitijs, quàm temperātia mentem in delicijs dirigit. Hæc virtus est, qua nulla habetur vel ad nomen propagandū melior, vel ad benevolentiam conciliandam aptior, vel ad inopiam pauperum subleuandam accommodatior. Quippe laus, amor, fama, portā & arcam liberalis semper referant & aperiunt. Huc rāquam ad cōmune ciuitatis asylum, inopes, oppressi, miseri pro auxilio, consilio, solatio cōuolant. Sed his omissis ad textum venio, in quo 4. præcipuè proponūtur: 1. natura liberalitatis: 2. obiectum: 3. proprietates: 4. extremorum comparatio. Natura eius est, vt liberalitas sit habitus inter auaritam & prodigalitem positus, quo homo

tan-

Deliberati-
tate.

Liberalitatis
laus,

Natura eius
quæ.

tanquam aurea rationis regula in dandis
 & accipiendis pecunijs vtatur. Per habi-
 tum genus, per prodigalitem & avari-
 tiam vitiorū repugnantiam, per hominē
 subiectum, per rationis regulam multi-
 plicē circumstantiā, per dare & accipere
 duplex liberalis officium, per pecuniam
 omnem diuitiarum affluentiam in hac
 definitione intelligo. Pecunia enim nō
 solum hīc pro signato nummo accipi-
 tur, sed etiā pro omni rerum omniū (quę
 in commutationem cadunt) supellestile
 & abundantia. Nam obiectum liberalita-
 t. s. est pecunia, id est, aurum, argentum,
 æs, stannum, ager, granum, & quicquid
 aliud est, quod commutatis iustitię mē-
 suram respicit. Quippe hic dicitur libera-
 lis, qui nudis vestem, qui famelicis cibū,
 qui ægroātibus medicinam dederit. De
 natura & obiecto liberalitatis satis. Se-
 quitur vt de multiplici proprietate offi-
 cioq; pauca dicam. Officia liberalis sunt
 aut cōmunia aut propria. Cōmunia sunt
 vt dare & accipere: propria verò, vt rarò
 accipere, rariùs autē ab alijs petere, pluri-
 mos sibi benignitate deuincire, pruden-

Pecunia lati-
 us hoc loco
 sumitur.

Obiectum
 quod.

Proprietas &
 officium li-
 beralitatis.

ter suarum facultatū rationem habere in dando maiorem laudem quàm in accipiēdo acquirere, omnes deniq; affluentis fortunæ Nilos nisi ad beneficentiam exercendam contemnere. Quòd autem in dando potius quàm in accipiēdo versetur liberalitas, triplici ratione in textu constat: à natura virtutis: à proprio: & ab effectu. A natura, quæ magis in agēdo quàm in patiēdo cernitur, sed dare est agere, accipere, pati, splendor ergo liberalitatis potius in dando quàm in accipiēdo cernitur. A proprio, quia propriū virtutis laus est, sed laus maior dantē quàm accipientem sequitur. Ab effectu, qui est dilectio, quæ pro accepto beneficio dāti magis quàm accipiēti debetur. Rectè ergo Ouidius cecinit,

Crede mihi res est ingeniosa dare.

Extremorum
comparatio.

Restat nunc in postremo loco extremorum comparatio. Extrema duo sunt: Prodigalitas & Avaritia. Prodigalitas est, vt ingeniosè quidā definit, vas magnum sine fundo, ingens arca sine sera. Omnia enim profundit, reponit nihil. Si apertius agas, Prodigalitas est stulta & inconsiderata

Prodigalitas
quid.

Liberalitatē
in dando potius
quàm in accipiēdo
versari.

rata rerum profusio, quā plerumq; inanis gloria, insignis stultitia, magna inopia, fera animi poenitentia sequuntur. Hinc illā describit Aristoteles vitiosum habitū, quo deprauati omnia sine modo, ordine, & ratione exhauriūt. Huic opponitur avaritia omnium meo quidem iudicio vitiorum Pandora. Est enim (vt ait Philosophus) malum insanabile, & inextinguibilis pecuniarum sitis. Ista definit orator esse inordinatū habēdi amorem, qui in appetendo sine fine, in acquirendo sine modo, in retinendo sine iure versatur. Furto enim, vsura, rapina, fraude, periurio, mendacio, alijsq; sexcentis iniustis modis rapit & corrādīt omnia. Quare vt nullum vitiū deterius est avaritia: ita auaro nihil est scelesti⁹. Quippe nihil est magis execrandum, quā adorare pecuniam. Non ergo immeritō hoc loco Aristoteles prodigum longē meliorem auaro esse existimat. Quia prodigus largiēdo prodest multis, auarus nemini: prodigus aliquando consilio, aliquando necessitate sapit, auarus nunquā: Prodigus in dādo benignum, & liberalem imitatur,

Auaritia
quid.

Auaro nihil
deterius.

Prodigus a-
uaro melior.

tatur, Avarus portam & manum claudit: Prodigum amant multi, avarum vt monstrum detestantur omnes.

	Natura, vt si virtus, qua in recto vsu pecuniarum cernitur.
	Obiectum, quod est duplex, { Externum vt pecunia. Internum vt pecuniarū concupiscentia.
	Officium, quod est, vel { Commune, vt dare accipere. Proprium, in dando { Mens iucunda, obseruare, vt sint { Frons grata, Cura honesta, Causa pia. Excessu, vt prodigalitas.
In liberalitate spectanda sunt quinq;	Oppositū, quod est, vel in { Defectu, vt avaritia. Publicus, vt ciuitatis conseruatio.
	Vsus, qui est aut { Priuatus, vt liberalitas hominis, laus, fama & dilectio.

Distinctio secunda questionis.

Liberalitas magis in dando, quam in accipiendo cernitur, quia	{ Beatius est dare, quam accipere. Magis laudatur propter beneficium. Magis dicitur propter vsu.
---	--

Distin-

Distinctio tertiae quaestionis.

Prodi- gus du- plex est, vel	Simplex, qui alijs vitijs nō est de- prava- tus, & hic est melior avaro	{	Propter fa- ciliorem reductio- nem, quae fit, aut	Progressu atatis. Consilio. Virgente necessi- tate.
			Propter maiorem similitudi- nem eiusdem cum liberali in- dando.	
			Propter sanio- rem animum in iudicio virtutis.	

Propter firmiorem laudem, &
admiracionem populi.

Compositus, qui est alijs etiam flagitijs
coopertus, & iste in hac comparatione non
intelligitur.

Opp.

Magnificentia est virtus inter prodigalitem & auaritiam, qua in vsu pecuniarum cernitur: ergo aut confunditur cum liberalitate, aut liberalitas probe hoc loco non definitur. Antecedens est Arist. in 2. cap. huius lib. vbi dicit magnificum esse necessario liberalem. Vnde à coniugatis sequitur magnificentiam esse necessario liberalitatem.

Resp.

Supra demonstratum est magnificentiam & liberalitatem non re, sed ratione tantum differre. Magnificen-

S s tia

ita enim in magnis liberalitas in parvis sumptibus versatur.

Opp.

Aequè in magnis, ac in parvis versatur liberalitas: ergo rectè illud discrimen non assignatur. Antecedentis verba sunt circa medium istius capituli.

Resp.

Magnum bifariam accipitur.

Magnum { Absolutè pro re excelsa & illustri: & sic in magnis non versatur liberalitas.
 sumitur bifariam, { Comparatè pro re mediocri, & sic in aut magnis cernitur.

Opp.

Circa domum, agrum, oleum, aliâq; infinita versatur liberalitas, ergo non solùm circa pecuniam, vt circa proprium obiectum.

Resp.

Pecunia dupliciter sumpta.

Pecunia accipitur, aut { Strictè pro signato Numismate, & sic non est adequatum obiectum liberalitatis.
 Fuse pro re omni, cuius aestimatio mensuratur pecuniâ, & sic est obiectum.

Opp.

Circa concupiscentiâ diuitiarum versatur liberalitas: ergo aliud ponendū est obiectum præter pecuniam.

Resp.

Est liberalitatis obiectum duplex, { Externum, vt pecunia.
 Internum, vt diuitiarum concupiscentia.

Opp.

Opp.

Dare & accipere sunt opposita in hac definitione liberalitatis, ergo mala est definitio. Argumentum est Arist. 6. Top.

Resp.

Dare & accipere non sunt contraria, accipere enim ita sequitur liberalitatem animi, ut optima visio sanitatem oculi.

Opp.

Nulla virtus perdit obiectum suum, sed liberalitas perdit: ergo non est virtus.

Resp.

Non perdit, sed impendit, & in rectum usum clarigitur.

Opp.

Nulla virtus nature vi ac propensione repugnet, sed potius eandem perficeret: at alij plura dare quam sibi retinere natura vi ac propensione repugnat, ergo id agere non est omnino liberalitatis, & proinde fallax est textus, in quo id ipsum proponitur.

Resp.

Bona sunt, vel	{	Externa, & haec sunt, vel	{	Interna, & virtutes & scientia: de quibus plura nobis appetere quam alijs dare oportet.
				Necessaria, respectu vitæ & familiaria: in quib. tenetur quilibet sibi magis quam alijs providere.
				Superflua: de quibus locus Arist. intelligitur. Ex his enim plura alijs dare, quam nobis retinere debemus.

Opp.

Opp.

*Dare & accipere differunt specie, ergo non sunt A-
ctus vnius virtutis.*

Resp.

Dare & acci-
pere specie
non differunt.

*Specie non differunt, si secundum circūstantias ex
prescripto recte rationis considerentur. Nam opportu-
ne accipere dandi habitum & facultatem conseruat.*

Argu. contra tertiam questionem.

Opp.

*Is peior est qui in seipsum, quàm qui in alios peccat:
sed talis est prodigus, ergo prodigus est deterior auaro.*

Resp.

Auarus in se
gravius pec-
cat quàm pro-
digus.

*Auarus grauius in seipsum & in alios peccat quàm
prodigus: is enim nec sibi, nec alijs fauet, hic verò & sibi
per beneuolentiam, & alijs per pecuniam prodest.*

Opp.

*Prodigus, qui stultus in textu dicitur, magis opponi-
tur prudentia quàm auaritia, ergo est peior.*

Resp.

Auarus pro-
digo rationi ac
magis repu-
gnat.

*Non minus opponitur auaritia prudentia, ac ipse
prodigalitas, imò si alitius consideres, magis rationi ac
prudentia repugnat. Ratio enim & prudentia iubet, vt
detur & expendatur pecunia.*

Opp.

*Auaritia in textu malum incurabile dicitur, & ex
confe-*

consequenti non est vituperabile, quo posito sequitur, quòd avarus non sit deterior prodigo, cum sub reprehensionem non cadat.

Resp.

Incurabile dicitur duobus modis, vel

Absolutè, pro eo quod omnino curari non potest: & sic avaritia malū incurabile non dicitur.

Respectivè, pro eo quod difficulter curari potest: & sic hoc loco accipitur.

Dubium in textu.

An usura sit malum sub avaritiâ per se?

Vsus & consumptio nō distinguuntur, ut vinum, granū, oleum, pecunia, pro quorū vsu aliquid ultra sortē exigere est (si attenderit) aut id quod non est, vendere, sed hoc est cōtra ius naturæ, aut eandē rem bis vèdere, quod est contra legē iustitiæ: nō ergo licet pecuniâ pro vsu pecuniæ accipere quandoquidem ipsa pecunia in suo vsu cōsumitur & collocatur.

Vtilis de usura ex Thoma distinctio. Secunda secundæ cap. 72.

Res quædam sunt quarum

Vsus & consumptio differunt, ut vsus domus est inhabitatio non autem dissipatio eius: & in istiusmodi rebus licet pro ipso vsu aliquid (reservato sibi rei domino) postulare.

Opp.

Vsus pecuniæ ut ait Arist. in 5. lib. Ethicorum est res in commutatione adæquare, ergo consumi non est eius vsus ut in hac distinctione docetur.

Resp.

Resp.

Ratio non sequitur, nam et si res commutabiles ad-
equare sit quidam vsus pecunie, proprius tamen & vt
ita dicam principalis vsus pecunie est consumptio seu
distractio secundum quod in commutationes expendi-
tur, vnde illicitum est, pro vsu eiusdem mutuate aut
consumptæ precium accipere.

Opp.

Nullus contractus voluntarius & commodus est per
se malus: sed vsura sæpe est talis contractus, ergo non est
per se malus.

Resp.

Voluntariū duplex.	Voluntari- um est, vel	{	Similiter, & sic non est vsura respe-
			ctu recipiendis.
			Ex parte, & sic est: præter à malum vsura ex intentione pendet, quæ est cō- tra legem, naturam, & societatem.

Opp.

Leges permittunt vsuram, ergo non est mala per se.

Resp.

Aliud est permittere, & tolerare: aliud est sancire,
& approbare: leges permittunt sæpe malum, ne maius
in ciuitate periculum sequatur, at non approbant, imò
à malo deterrent, & debortantur.

Usura non
ideo licita
quia permit-
titur & tole-
ratur.

CAP.

C A P. I I.

*Quid magnificencia? Quae eius opposita?
An pauper possit esse magnificus?*

HAEC ætas (proh dolor) rarò de magnificencia cogitat. Per pauci si-
quidem nunc sunt dierum, qui nouas
ciuitates constituere: pauci, qui nouas
Academias propagare: pauci, qui sacra
templa erigere: pauci, qui noua Musarũ
hospitia ad suam ipsorum famam, v'um-
que posterorum extruere cogitẽt. Qui-
dam olim ruinam Romæ tum florentis
in re militari prospiciens (non sine ani-
mi dolore proculdubio) in has voces
prorupit, Vbi nũc sunt Fabrij? vbi De-
cij? vbi nunc Cæsares? vbi Catones? Date
veniam, si de statu Athenarum iam taci-
tus mecum reperens hoc vnum quæ-
ram; vbi iam sunt VVyckami? vbi VVa-
ynfleti? vbi VWhiti? vbi nunc omnes
magnifici & illustres viri, qui Angliam
beatissimam regionem duob. longè au-
gustissimis gymnasijs perbearunt? De
quibus olim Coriatus poëta hoc modo
cecinir,

De magnificencia.

Es duo

*Et duosunt totum Gymnasia nota per orbem.
Oxenium studij's florens, mibi dulcis Alumna,
Regis opus: tuag, illustris Rex Cantaber ades,
Magnifice florens sacris Academia Musis.*

Magnificen-
tia quid.

Magnificen-
tia cum libe-
ralitate con-
fertur.

Magnificus à
liberali di-
scerepat.

Hæc sunt verè Corinthia opera : hæc sunt expressæ verè magnificentiæ (de qua nunc loquimur) exemplaria. Nam philosophus in textu docet magnificentiam, esse magnam liberalitatem, versatam quidem in rebus honorificis, cuiusmodi sūt quæ dijs adhibētur donaria, apparatus, sacrificia, similiterq; ea omnia, quæ in cultu & religione diuina impēdūtur, quæq; in republ. honestæ gloriæ causa exhibētur. Quid multis opus est magnificentia in subiecto, in obiecto, in modo, in fine cum liberalitate conuenit. Circa hæc tamen eminētius se gerit, & veluti ad alta, regia & excelsa volat. Alexander petenti denariū dedit urbem. Magnificus enim dat ille quidē, sed magna: extruit, sed insignia: facit multa, sed dignitate & honore plena. In hoc ergo magnificus à liberali differt, quòd ille summam rerū dignitatem, hic mediocrem suorum sumptuum rationem spectat. Pauper itaque qui for-

fortunam semper nouercā habuit, magnificus esse non potest. Quippe tria impediunt, inopia rerum, ignorantia honoris, defectio generosi pectoris, quia rē nō habet, honorem nunquam est affecutus quia tametsi honorē adeptus esset splendide aut decorē propter abiectiōnem animi nō tractaret. Opposita huius virtutis sunt immanis profusio, & sordida parsimonia. Immanis profusio, qualis illa fuit Cleopatraz, quæ Antonio totam Aegyptum vno haustu propinauit. Sordida parsimonia: qualis fuit illa Mydæ, qui dū inhiavit pecuniæ, inedia cōfectus perijt. Magna est profecto in hac ætate aurifera fames. Vbique (vt ait poëta)

Magnificus esse pauper non potest.

Magnificentia opposita.

*Creuerunt & opes, & opum furiosa libido,
Et cum possideant plurima, plura petunt.*

Vbi est illa Sympathia & veluti sensus alienæ miseræ? Ad portā diuitis accedit pauper, at clausam reperit, pulsat sepe, respondet nemo: alta tum voce clamat, cōtinuò his quæ sitis oneratur: quis tu? quid tibi vis? vnde venis? quid hîc quæris: si respondeat se Homerum esse, mox petunt quid secū duxerit. si dicat lachrymas, ri-

T dent:

dent: si literas, eludunt: si se nihil diuitiarum a sportasse fateatur, cōfestim exprobrant,

Cum nihil attuleris, stabis Homere foris.

O pestiferam pecuniarum sitim, & stygio veneno infectam parsimoniā. Hanc fugere oportet, si magnificentiam desideras. Nam magnificentiæ lues odiosa, quam iam descripsimus est auaritia.

Ma- gnifi- centia est du- plex,	{	Diuina, quæ	{	Templis deo sacris.
		respicit Dei cultū, vel in		Beneficijs ad templorū vsū conferendis.
{	Humana,	quæ respicit reipub. di- gnitatem, vel in	{	Ædificiorum ornatu.
				Conuiuiorum & ludorum ap- paratu.
				Beneficiorum magnitudine.
				Operum excellentium vsū & pulchritudine.

Distinctio secunda propositæ questionis.

Pauper capi- tur, aut pro	{	Homine opibus indigente solum, & hic potest esse magnificus, quoad habitum ani- mi, quamuis aduersæ fortunæ statu agitatus diuitijs careat,	{	Non habet materi- am.
		Homine affluente opibus, vsu tamen ca- rente, qui non potest esse magnificus.		Non nouit vsū, Ignorat agere secun- dum habitum.
		Homine, cui & ani- mus excelsus, & o- pes etiam desunt, & hic non potest esse magnificus, quia		

Argu-

Argumenta contra primam quaestionem.

Opp.

Liberalitas tenet medium, sed magnificentia excedit liberalitatem, ut est in textu: ergo magnificentia non tenet medium: & ex consequenti non est virtus.

Resp.

Magnificentia excedit liberalitatem, non quoad essentiam virtutis, sed quoad existentiam ornatus: quippe non est melior, sed cultior & splendidior virtus.

Opp.

Burleus, Buridanus, alijque quidam interpretes defendunt magnificentiam specie distingui à liberalitate, ergo male hic defenditur non distingui.

Resp.

Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas.

Opp.

Actus & obiecta liberalitatis & magnificentiae specie differunt, ergo ipsae virtutes specie differunt. Antecedens probatur, quia actus & obiectum magnificentiae sunt in honorabilibus, sed actus & obiectum liberalitatis solum in laudabilibus reponuntur.

Resp.

Hoc quidem argumentum est Buridani, sed non coheret. Nam ut ipsae virtutes secundum magnam & parvam differunt.

T 2 disse-

differunt : ita & actus & obiecta virtutum distinguuntur.

Opp.

Si secundum magnum & paruum solium differant, tum liberalitas videretur nihil aliud, quam dispositio quedam ad magnificentiam : sed hoc est absurdum ponere, cum sit aequè habitus ac ipsa magnificentia : ergo plus quam modo & ratione differunt.

Resp.

Maior non tenet. Potest enim esse in re mediocri (qualis est materia liberalitatis) perfecta actio, proportionis virtutis.

Opp.

Opposita magnificentiae in reprehensionem non cadunt, ut ait Arist. in fine huius cap. ergo magnificentia non videtur esse laudabilis.

Resp.

<p>Reprehensio extremorum sumitur bi- fariam : vel</p>	}	<p>Fuse : & sic extrema magnificen- tia reprehensione non carent. Strictè pro eo cui annectitur insa- mia & sic Arist. dicit illa in reprehen- sionem ferè non incurrere, quia nec pro- ximis noceant, nec insignem habeant deformatem.</p>
--	---	---

Argumenta contra secundam quaestionem.

Opp.

Pauper potest esse prudens, ergo potest esse magnificus.

Argu-

Argumentum probatur: quia omnes virtutes morales sunt connexae in prudentia ut habetur 6. Ethic.

Resp.

Non negatur quin pauper possit esse magnificus quoad habitum, quamuis non sit quoad ornatum virtutis.

An magnificentia sit nobilior liberalitate.

Dubium tex.

Magnificen- tia est nobi- lior, propter	{	Magnitudinem rei, circa quam	Magnificentia quatuor de causis nobilior liberalitate.
		versatur.	
		Dignitatem personae agentis,	
		Splendorem actionis,	
		Vsum, qui est plerumq; totius civitatis.	

Opp.

Liberalitas est communius bonum, ergo melius. Arg. est in 1.5. Eth. est etiam in 3. Topicorum. Antecedens probatur: quia liberalitas (ut ait philosophus in textu) est circa omnes pecuniarum usus, magnificentia vero non est, ut in textu concluditur.

Resp.

Vna virtus communior alia dici- tur, vel re- spectu	{	Frequentioris actus: & sic liberalitas est communior magnificentia.
		Insignioris usus, & magnificentia est communior, quia ad usum totius civitatis immediate refertur.

T 3 Vtrum

Vtrum fundatores templorum & Do-
nariorum in cultum dei sint ma-
gnifici?

Sunt respe-
ctu. { Magnorum sumptuum, quos ex-
pendunt.
Maximarum rerum, quas faciunt.
Diuiinarum laudum, quas maximè
intendunt.

CAP. III.

An magnanimitas rectè assignetur? Quae
eius opposita? Quae species?
Quae propria?

De magna-
nimitate.

INter Heroicas virtutes maximè splen-
det animi magnitudo, quæ vulgo ma-
gnanimitas appellatur. Hoc non aliter à
modestia quàm liberalitas à magnifi-
centia differt. Quare vt illæ duæ se in-
vicem sequuntur: ita harum altera alte-
ram proximè & immediatè suo ordine,
suoq; loco sequitur. In hoc tractatu, si
Aristotelis textum cõtemplemur, quin-
que nobis proponi videntur. Magnanis-
mitatis distinctio: eiusdem definitio, ex-
plicatio oppositorû, proprietatum enu-
mera-

meratio: & quarūdam partium insinua-
 tio. Distinctio est, quòd nomen magna-
 nimitatis accipiatur duob. modis: vel ge-
 neratim, & sic est omnium virtutum lux
 & ornamentū: vel speciatim, & sic est o-
 ptimum tā in prospera quàm in aduer-
 sa fortuna animi subsidium. Primò mo-
 do accepta magnanimitas nullam certā
 ac definitam materiā habet, secūdo mo-
 do honorem suo iure, vt propriam mate-
 riam & obiectum vendicat. Est tamē ho-
 nor duplex, alius internus, qui est foelici-
 tatis præmiū; alius externus, qui est ma-
 gnanimitatis obiectum: vtrumq; querit.
 & in hoc appetendo & moderādo versa-
 tur maximè. Sedet enim magnanimitas
 veluti in excelso loco, sub cuius pedibus
 lubricam fortunā quasi captiuam & ia-
 centem videas. Ferunt Timotheum il-
 lum Atheniēsem reti olim cepisse fortu-
 nam, vnde fortunatus dicitur. At beator
 est Iōgè magnanimus, qui non reti illam
 vt piscem, sed virtutis manu illam vt fer-
 uam tenet. Quorsum hoc? vt intelligas
 magnanimitatis obiectū esse honorem
 in rota, manuque fortunæ positum, quo

Obiectum
 eius honor.

T 4 vtitur

Magnanimitatis, definitio triplex.

Magnanimitas differt a modestia ratione tantū.

Puſillanimitas quid.

vratur ſplendidè ſi poſſideat, quem facilè aſpernatur ſi non habet. Hinc rectè definitur magnanimitas moderatrix fortunæ, & quaſi norma rectè appetēdi honoris. Quā aliàs ſic deſcribit Ariſt. vt ſit virtus, qua præditi honorem, eiusq; occaſū ferre & moderari poſſimus. Iterū ſi placet hoc modo, Magnanimitas eſt mediocritas inter puſillanimitatē & elationē animi, quæ in magnis & ſummis honoribus acquirendis humanū appetitū dirigit ac moderatur. Magnos & ſummos honores nomino, quia circa pauca & mediocres verſatur modestia, quæ ab hac virtute ſecundū magnū & paruum id eſt ratione nō re diſtinguitur. Tertio in loco tractanda ſunt magnanimitatis oppoſita, quæ ſunt puſillanimitas & elatio animi. Puſillanimitas eſt quædam abiectio mentis, & inepta voluntatis in fugiendis honoribus defectio. In hoc vitio per pauci offendunt, quippe pauciſſimis hæc tēpeſtate artiū ſtimuli & virtutum præmia, id eſt honores offerūtur. Sunt tamen aliqui, qui dum ſceptrum, id eſt honorē in theatro geſtarent, muſcas cum Domitiano

no

no insectantur; de quibus nihil aliud dico, quā quod seruus Domitiani olim dixisse dicitur. Interrogatus enim is, essetne quispiā cum suo domino, respōdit, ne musca quidē, quippe ille omnes suo reti sustulisset. Quid multis? vocāte nos patria, veniendum, offerente virtutis prēmium (si digni sumus) accipiendū puto. Alterum vitium ex aduerso huic respōdēs elatio animi, & superbia dicitur, quæ tantum tumorem in animo efficit, vt auidiūs quā leones prædam fugacē honoris vmbra aucupemur. Est enim superbia (si verè definias) caninus appetitus gloriæ, qua prorsus indigni sumus. Istius comites sunt insolentia, iactantia, ambitio, discordia, seditio, curiositas, & philautia. His malis semel fascinati ad omne facinus & periculū rapimur, modò regno potiamur. Regnū petijt ambitiosus Cæsar, sed præceps de summo gradu fortunæ in ipso senatu cecidit. Alexander regnorum Helluo totius terræ imperiū voluit, sed illum parum veneni sustulit. Regnū inter omnes optauit Aristippus, sed tenui filo appensus gladius caput philosophi

Superbia
quid?
Superbiæ
comites.

T 5 per-

perturbavit. O quot & quantas hominum strages, quot & quantas ciuitatum ruinas peperit siticulosa honoris ambitio? Quarto in loco sequitur proprietatum enumeratio. Magnanimitas, quæ ab Arist. respectu modestiæ extremū, respectu rationis mediū respectu laudis excelsum respectu honoris diuinum dicitur, multas in textu traditas proprietates habet, quæ omnes ad duo quasi capita reuocari possunt. Nempe vt aliæ sint internæ, aliæ externæ. Internæ sunt, vt modeste & decore honores appetere, heroice in illis acceptis se gerere, inanē populi strepitū laudemq; contemnere, suas res gestas non prædicare, rebus secundis non efferi, aduersus non deprimi, non recordari iniurias, Assentatores & parasitos à se longe abigere, solum à veritate & conscientia in omnibus suis actionibus pendere. Externæ sunt vt sit in magnanimi incessu quedam maiestas, in voce grauitas, in oratione firmitas & constantia. Partes magnanimitatis duæ insinuantur, humilitas & patientia. Illa magni viri purpura, hæc anchora dici potest. Recte Patricius: nihil magis

Multiplex diuerso respectu magnanimitatis appellatio.

Magnanimitatis proprietates quæ.

Magnanimitatis partes duæ. Patricij dictum.

magis summos viros in prosperis decet
quàm humilitas, nihil magis in aduersis
consolatur quam patiētia. O quàm pul-
chra res est in viris primarijs animi sub-
missio, quàm diuina res est in illis si mala
eueniant dolorū contemptio? Illius fru-
ctus est amor populi: huius effectus est
honor animi. Amorem illum humilitas,
Honorem hunc patientia dabit.

Distinctio,

	Communiter: & sic in obiectis fortitudi- nis aliarumq; virtutum versatur.								
Magna nimi- tas su- mitur duobus modis, vel	Pro- priè: & sic con- sistit in hono- ribus, vel	Appe- tendis	<table border="0"> <tr> <td>Iustè, ne in- iuriosi.</td> <td rowspan="2">} sumus.</td> </tr> <tr> <td>Modestè ne odiosi</td> </tr> <tr> <td>Parcè ne ambitiosi</td> <td rowspan="2">} videamur.</td> </tr> <tr> <td>Decorè ne insolètes & superbi</td> </tr> </table>	Iustè, ne in- iuriosi.	} sumus.	Modestè ne odiosi	Parcè ne ambitiosi	} videamur.	Decorè ne insolètes & superbi
		Iustè, ne in- iuriosi.	} sumus.						
		Modestè ne odiosi							
Parcè ne ambitiosi	} videamur.								
Decorè ne insolètes & superbi									
Acci- piendis	<table border="0"> <tr> <td>Sobriè, respectu nostri,</td> <td rowspan="2">} inter se.</td> </tr> <tr> <td>Cautè respectu hostis,</td> </tr> <tr> <td>Fructuosè, respectu ci- uitatis.</td> <td></td> </tr> </table>	Sobriè, respectu nostri,	} inter se.	Cautè respectu hostis,	Fructuosè, respectu ci- uitatis.				
Sobriè, respectu nostri,	} inter se.								
Cautè respectu hostis,									
Fructuosè, respectu ci- uitatis.									
Magna- nimitas & mo- destia habent	<p>Vnum subiectum, nempe voluntatem.</p> <p>Vnum obiectum, nempe honorem.</p> <p>Eadem opposita, nempe elatione & ab- iectionem animi.</p> <p>Eundem finem ac propositū nēpe prodes- se ciuitati: In modo tamē operādi differūt, quia illa eminentius, hæc pauld submissius materiam eandem tractat.</p>	<p>Magnanimi- tas bifariam sumitur.</p> <p>Magnanimi- tas & mode- stia quomo- do conueni- ant & discre- pent inter se.</p> <p>Opp.</p>							

Opp.

Quaecunq; eadem sunt essentia, distinctè non tractarentur sed magnanimitas & modestia sunt eadem essentia: ergo distinctè ab Arist. non tractarentur.

Resp.

Considerantur in eisdè duo, nempe { Essentia, & sic vna tractatio sufficeret.
Modus, qui potest esse diuersus: & sic distinctè eadem tractari possunt.

Opp.

Nulla virtus virtuti contrariatur: sed magnanimitas virtuti contrariatur, nempe humilitati: ergo magnanimitas non est virtus. Minor patet ex textu, vbi probatur, quod magnanimus putet se dignum magnis honoribus alijsq; pra se contemnat, at humilis hu plane contraria facit.

Resp.

In humili considerantur duo, nempe { Habitus internus animi, secundum quem nouit & iudicat se dignum honoribus, qui sibi ex praescripto reuerentiae offeruntur.
Actus externus: secundum quem alios sibi praeponebat, quia studio potius contemplatiuae quam actiuae vitae delectatur, hanc enim consultè eligit, illam tamen non negligit.

Opp.

Opp.

Omni virtus est circa bonū, quod est in agente: sed magnanimitas est circa honorem, qui est in honorante, & non in honorato: ergo magnanimitas est virtus.

Resp.

Duplex est obiectum magnanimitatis.
 Externum quod est honor.
 Internum quod est moderata appetitio honoris, & hac in ipso magnanimitas reperitur.

Opp.

Magnanimitas circa obiecta aliarum virtutum (vti patet in textu) versatur: ergo non est distincta virtus ab alijs.

Resp.

Magnanimitas communiter & heroicè sumpta circa obiecta fortitudinis, iustitiae, & aliarum virtutum versatur: & sic Seneca in libro de quatuor cardinalibus virtutibus magnanimitatem & fortitudinem confundit docuit: at propriè accepta distinguitur, vt supra demonstraui.

Opp.

Omnis contemptor est malus: sed magnanimus est contemptor: ergo est malus.

Resp.

Contemnimus autem
 Personam, & hoc est malum.
 Vitium, & hoc est bonum: quo quidem modo magnanimus superbos & insolentes contemnit, res vanas & caducas etiam spernit magnanimus.

Opp.

Opp.

Verecundia non est in bonis : sed verecundia est in magnanimo, vt patet in textu : ergo magnanimus non est bonus.

Resp.

*Verecundia su- Affectu: & sic nō est in magnanimo,
mitur, vel pro Effectu modestia: & sic inest.*

Opp.

Magnanimus non recordatur beneficij accepti, vt est in textu : ergo videtur ingratus.

Resp.

Non recordatur vt nouum accipiat : sed meminit vt grati animi officium persoluat.

Opp.

Res pulchras potius quam fructuosas spectat magnanimus: ergo non videtur prudens.

Resp.

Res pulchrae respectu magnanimi sunt fructuosae: aureum enim diadema gemmis pretiosis ornatum caput imperatoru decet.

An elatio animi sit deterior abiectione?

Opp.

Qui se abijcit est dignus honore, at qui elato est animo est indignus : ergo abiectio est melior quam elatio, quia abiectus est melior quam elatus.

Resp.

Etsi in fine istius capituli Arist. contrarium doceat, in

eo tamen sensu est intelligendus, quod elationem non penitus pro superbiâ, sed pro immoderata cupiditate honoris accipiat: & sic est melius appetere honorem in repub. ut discas melius viuere, quam omnem honorem fugiendo sordide & ignominiose latitare.

An melius sit honorari, quam honorare?

Honor sumitur, vel	{ Fuscè: qui desinitur signum beneuolæ opinionis, & sic tam malis quam bonis conuenit. Propriè: qui est signum reuerentiæ exhibitum alicui in testimonium virtutis: & sic est melius honorari propter inherentem virtutem.	Honor bifaria sumptus.

Vtrum magnanimi sit potius contemnerere quam appetere honorem? Dub. 3.

Est melius contemnerere, quia	{ Animi excelsi est res incertas parui existimare. Honor est res fragilis, siue pro statu dignitatis, siue pro applausu multitudinis sumatur.

An magnanimi sit recordari iniurias? Dub. 4.

Nō est propter	{ Excellentiam mentis, Praestantiam virtutis, Sapièntiam hominis, qui aduersa aduersum & splendorem virtutis mutat.

CAP.

An modestia rectè definiatur?

Magnanimitatem modestia, ut magnificentiam liberalitas committatur.

QVI attentius verba Philosophi in principio huius capituli de modestia legerit, mecum, (ut opinor) de conexione tam modestiæ cum magnanimitate quàm liberalitatis cum magnificentia cõsenserit. Verba hæc sunt: Videtur etiam in eo (id est) in honore alia virtus consistere (id est) modestia, quæ eandem rationem habet ad animi magnitudinem, quam habet ad magnificentiam liberalitas. Nam ut utraq; (id est) tam liberalitas quàm modestia à magnitudine (puta) sumptuum & honorum recedant: nos tamen in rebus mediocribus & parvis rectè afficiunt. Quasi diceret, ut magnificentia in magnis pecunijs, liberalitas in parvis: ita magnanimitas in magnis honoribus, modestia in parvis versatur. Huc etiam si illud adijciatur, modestiam eadem sibi opposita cum magnanimitate in hoc textu ab Aristotele constituta habere, probabilis est hæc futura opinio, quòd sit summa huius cū illa in essentia con-

conspiratio. Si enim dispositio & habit⁹ Modestia & magnanimitas atq; altissimè copulantur.
 apud dialecticos vnam speciem cōstituant, multò magis modestia & magnanimitas, quæ solùm in magno & paruo differunt, vnam virtutem constituerent. Ut ergo est idē motus, etsi nunc sit tardior, nunc incitator: ita est eadem virtus, etsi nunc humilior, nūc excelsior esse videatur. Eadem scilicet est manus expansa & contracta, similiter eadem est virtus mediocris & angusta. Principes ornat magnanimitas, principes etiā numeris omnibus absolutos reddit modestia: vtraq; ergo eadē est virt⁹ in eodē subiecto, materia officioq; posita, modo tamē diuersa: Quod cum ita sit mutato nomine, quod modo de magnanimitate idē nūc de modestia dictum iri existimandū est. Quare paucis admodum de hac virtute demonstratis, ad ea quæ sequuntur festinabimus. Est ergo modestia duplex: cōmunis, & sic est ordo decorum obseruās in omni actione vitæ: propria, & sic hoc loco definitur, circa mediocres honores laudabilis habitus seu mediocritas: cuius opposita sunt vacuitas honoris & ambitio,

Modestia duplex.

Modestia opposita.

V tio,

tio. Per vacuitatē honoris, abiectiōnem animi per ambitionem, tumidam & inflatā elationem intelligo. In defectione rarissimè, in excessu multū nos sapè offendimus. Nam in ambitione esca quædam est quam capere conantes (non aliter quàm auiculæ) capti perim⁹. est itaq; in omni benè instituta repub. (si audiamus Platonem) maximè fugiēda ambitio, quæ est veluti rabida dominādi libido. Hac olim incensus Pyrrhus Epirotarum Imperator initurus bellum cū Romanis, modestè à Cynia sapiente viro interrogatus, quid agere tandem decreuerit, quid tandem? Romam inquit humo adæquabimus. Quid tum? Italiam deuastabimus. Quid hinc? Siciliam expugnabimus. Quid præterea? iā à Lybia & Carthagine quis abstinebit? Nunquid hīc apicem impones? neutiquā. Quippe Macedoniam, Græciam & reliquas partes mundi oppidatim depopulabimur. Subactis his omnibus quid quæso acturi? triumphandum mediis fidiis & feriandū tunc censeo. O Pyrrhe Pyrrhe acclamat Cynias, ad quæ per eadem & sanguinem

nos

nos tuos duci? sat habes, si his quæ habes rectè uti didiceris. Iratus autem rex, eoque magis stomachabundus spreuit consilium, bellum gessit, saxo percussus in obsidione ciuitatis perijt. Videre (quælo) quàm periculosa sit ambitio, quàm citò reges & regna euertat. Multi altas Cedros ambitionis scandunt, at fractis ramis periculose decidunt: melius est ex humili racemo uvas colligere, quàm in summa Cedro ad breue tempus non sine iactura graui vitæ triumphare.

Distinctio.

Modestia est duplex,	{ Naturalis: quæ est insita homini verecundia circa honores.	Abiectio duplex.
Voluntaria abiectio sumitur, aut pro	{ Humilitate: & sic est virtus. Vana animi simplicitate aliquando hypocriti palliata: & sic est vitium.	

Opp.

Nullus honor est paruus, ergo modestia non est virtus circa paruum honorem versata. Antecedens probatur, quia honor est premium felicitatis: & à philosopho dicitur maximum inter omnia bona externa.

V 2 Resp.

Resp.

Honor sumi-
 tur, aut
 pro

{ *Causa sine materia honoris : & sic nihil aliud est quàm res honorabilis.*
Substantia honoris, & sic est signum datū homini in testimonium virtutis.
Effectu honoris : & sic est ipsa opinio laudabilis. At istis tribus modis augeti & diminui potest, prout res & ratio postulat. Est ergo honor magnus circa quem magnanimitas, paruus quodam respectu circa quem modestia versatur.

Opp.

Nullus honor debetur virtuti : ergo circa honorem non versatur modestia. Antecedens est Aristot. 2. lib. Ethic. vbi probat virtutis proprium laudari solum.

Resp.

Honor internus sc̄licitati, externus virtuti debetur. *Etsi honor ille internus, de quo antè egimus, solum sc̄licitati debeat, honor tamen externus virtuti vt materia, rectè obijcitur.*

Opp.

Omnis virtus versatur in affectionibus moderandis: sed honor circa quem versatur modestia non est affectio: ergo modestia non est virtus.

Resp.

Internum obiectū modestia est appetentia honoris, externū de quo hoc loco agit philosophus est ipse honor.

Opp.

Opp.

Modestia apud Senecam & Ciceronem pro ordine decorè agendi in omni virtute sumitur, ergo accomodatè hic à philosopho non tractatur.

Resp.

Modestia ab illis fusè & communiter: ab Aristor. verò strictè & distinctè versatur.

An liceat honorem vt magistratum appetere?

Licèt si

- { Absit ambitio.
- { Prioris status nostri habeatur consideratio.
- { Reipubl. solius causa fiat petitiio.

CAP. V.

An mansuetudo seu clementia sit virtus moralis?

VT in publico statu ciuitatis sunt quaedam prælucentes virtutes, verbi gratia, fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, & modestia, de quibus iam diximus: ita in priuato vsu humanæ vitæ aliæ sunt, exempli causa, mansuetudo, comitas, & affabilitas, de quibus iam breuiter dictu-

De mansuetudine seu clementia.

V 3 dictu-

dicturi sumus. Harum prima ab Arist. in
 textu clemētia dicitur, quæ meritò affa-
 bilitatem comitatemque præcedit, quia
 magis interna & necessaria esse videtur.
 Nulla enim omnium virtutum homines
 hominibus magis conciliat & deuincit,
 quam mansuetudo eiusque comes paciē-
 tia. Inter mansuetudinem & clemētiā
 hoc tamen interest, quòd illa iram, hæc
 pœnam moderetur. Qui enim iram sup-
 primit, mansuetus: qui pœnā diminuit,
 clemens ac mitis dicitur. Mansuetudo er-
 go est inter iracundiam in defectu, nimi-
 amque indulgentiā in excessu optima mo-
 deratrix: cuius proprietates sunt quatuor
 (vt in textu explicatur) Iracundiam & odi-
 um cohibere: vindictam non appetere;
 rarò aliquando tamen iustè irasci: nemi-
 ni iniuriam aut molestiam inferre. Hu-
 ius extrema sunt iracundia, quam inui-
 dia: nimia indulgentia, quam securitas
 morumque licentia sequitur. Iracundia est
 vitium animi, quo incensi ad inuidiam,
 malitiā, odium præcipitati sumus. Indul-
 gentia ex aduerso est quoque vitium, quod
 nimiam hominum securitatem, morumque
 dissi-

Mansuetudo
 quid.
 Mansuetudi-
 nis proprie-
 tates quot &
 quæ.

Extrema mā-
 suetudinis.

Iracundia
 quid.

Indulgentia
 quid.

dissolutionē parit. Ut enim est in illa ac-
 censa tæda ad incendium: ita quidem est
 in hac aperta via ad perniciē: & sicut ni-
 mia securitate periclitatur ciuitas, ita ni-
 mia securitate tandem dissoluitur. Athe-
 nodorus philosophus ille rogatus olim
 ab Augusto Cæsare, vt aliquod sibi mo-
 numentum relinqueret, hoc (inquit) re-
 linquam Cæsar: Si contigerit te irasci, ni-
 hil prius dixeris fecerisq; quā 24. literas
 recitaueris. Nouit hic sapiens iram prin-
 cipis esse vnguem leonis, hoc cognomē
 ergo clementiæ ac māsuetudinis Cæsari
 exoptauit. Istius vitij tres species in textu
 ab Arist. insinuantur, leuis animi con-
 citatio, furor & acerbitas. Prima in bilio-
 sis, secūda in melancholicis, tertia in per-
 niciosis cernitur. Prima enim est breuis
 furor, secunda est quædā naturæ peruer-
 sitas, tertia est implacabilis, contumax, &
 belluina feritas, qualis fuit illa Neronis,
 qui matrem, præceptorē, & seipsum oc-
 ciderit: & illa Astyagis, qui Harpago su-
 um ipsius filium deuorandum apposue-
 rit. Rectè Ouidius.

Athenodori
 consilium sa-
 lutare.

Candida pax homines, trux decet ira feras.

V 4 Sed

An quoduis
castigandi
genus inuiti
veniamus, &
nunquam ni-
si necessario,

Sed vt carnifices & Anthropophagi, qui humano sanguine delectantur, non sunt tolerandi in ciuitate: ita rosa sine spina, id est, nimia indulgentia sine seueritatis virgula in bene administrata republ. florere non debet. formica suum splenē & musca suam bilem habet. Natura docuit irasci, virtus non prohibuit, licet ergo aliquando ense rescare malum, ne pars sincera (vt quidam sapienter ait) in periculum trahatur. Audiāt hoc parentes, audiant præceptores, audiant etiā & principes. Multipatres, præceptores, Cæsares indulgentia nimia & sese & suos perdidērunt. Nam vt naui tutò non regitur sine experti gubernatoris manu: Ita domus, scholæ, regna necessariò ruunt sine disciplinæ & seruitatis norma, quæ impiorum supplicij metu coercet. Quare vt auiculas (id est) innocentes, cum Xenocrate ab vngue accipitris in sinum admittere aliquando debemus: ita vultures, id est perniciosos nonnunquam ad crucē, ad ensem, ad mortem destinare oportet, si nulla reperiatur alia medicina.

Disin-

Distinctio.

Opp.

Comitas est quaedam moderatrix ira, ergo videtur confundi cum mansuetudine.

Resp.

Comitatis officium duplex,

{	Primarium siue proprium, ut iocos & ludos concinnare.
{	Minus primarium seu commune: ut iracundiam suppressere, & homines hominibus conciliare.

Opp.

Idem non potest esse obiectum & oppositum, ergo ira non rectè assignatur à philosopho vtrumq; respectu mansuetudinis.

V 5 Resp.

Resp.

Ira confide-
ratur defa-
riam, vel vt
est

Affectus: & sic est materia man-
suetudinis.
Habitus ex multis actionib. acquisi-
tus: & sic est oppositum mansuetudini.
Ira enim in 2. loco nihil aliud est quàm
iracundia, qua habitus vitiosus dicitur.

Opp.

Nulla defectio est virtus: sed mansuetudo est defe-
ctio. ergo non est virtus. Minor videtur probari posse ex
textu, vbi docet philosophus, mansuetum peccare in
eam virtutem, qua medium deserit.

Resp.

Defectio videtur esse, non quod deficiat à medio-
ritate & recta rationis, sed quod aliquid detrahat de se-
ueritate debite punitionis.

Opp.

Omnis materia alicuius virtutis est in potestate a-
gentis: sed ira (qua tollit vsum rationis) non est in po-
testate agentis, cum sit naturalis: ergo non est mate-
ria mansuetudinis.

Resp.

Ira quomo-
do sit mate-
ria mansue-
tudinis.

Vt ipsa potentia animi rationis ac voluntati im-
perio subiiciuntur: ita omnes illarū potentiarū affectus
& perturbationes subiici quidē possunt: licet ergo ira
sit affectio naturalis, qua vsum rationis tollit, si furenti-
tūs seuiat: retracta tamen habentis mansuetudinis
imperium rationis magis confirmat.

Du.

Dubia capituli.
Vtrum liceat Irasci:

Opp.

Homo natus est ad alterius subsidium: sed ira est in alterius interitum & excidium (vt ait Seneca) ergo irasci non licet: Minor probatur à definitione ira, quae est appetitus vindictae.

Resp.

Homo homini Deus est, & homo homini Daemon. Natus quidem est ad subsidium, & non ad perniciem alterius. Caterum frustra hic affectus ira homini non datur: irasci ergo licet sed non furere, vlasci licet, sed non desuare.

Vtrum clementia sit virtus distincta à mansuetudine?

Opp.

Clementia habet aliud obiectum, aliamq; proprietatem à mansuetudine: ergo est virtus distincta. Antecedens probatur, quia clementia obiectum poena est, proprietas poenam diminuere: obiectum mansuetudinis ira est, proprietas verò iram mitigare.

Resp.

Mansuetudo duo-
bus modis
consideratur,
vel
Quoad internum obiectum nempe irā,
& sic proprie mansuetudo dicitur.
Quoad externum obiectum nempe poenā:
& sic distinctionis causā clementia nominatur.
Nō est ergo distincta virtus, sed eadem varijs modis considerata.

Vtrum

Opp.

*Iracundia & ira sunt appetitiones vindictæ: ergo
natura non differunt.*

Resp.

*Ira & Iracun-
dia re diffe-
runt.*

*Fatendum est nomine sæpe hæc duo confundi: re ipsa
tamen differunt. Nam iracundia habitum, ira affectû
significat: est enim iracundia veluti premeditata ma-
litia, est verò ira præceptum animi ad ultionem incitatio.*

C A P. VI.

*En affabilitas sit virtus moralis?
En iocari liceat?*

*De affabili-
tate & Ioco.*

IN consuetudine vitæ sermonumque
lac factorum communionem, ne nimis
doloribus aut curis contabesceret natu-
ra, sæpe adhibenda est delectatio, sed
honestæ & decore, & in qua ut sæpe pro-
pter infirmitatem, ita non multum pro-
pter vanitatem, quæ inde sequitur, ver-
sari debemus. Hinc assignantur duæ ab
Aristot. virtutes, affabilitas & comitas,
ut dicta & facta nostra aliquando sale
festivi ingenij condiantur. Non sum
scue-

seuerus vt Stoicus, nec dissolutus vt Epicurus. Non enim tristari studeo cū Cato-
 ne, nec semper ridere velim cum Demo-
 crito: sed videor mihi audire hoc loco A-
 rist. sic affatū, quid ludis inuenis? cur per-
 dis horā? tēporis iactura non reficitur, la-
 boris omissi naufragium nō reuocatur.
 Quid quæso? nō licet omnino ludere? li-
 cet, cur ergo intonas? modum seruandū
 suadeo, nimium fugiendū doceo. Quid?
 vis vt semper inhiemus studijs? nō: sed vt
 sæpe etiam vacetis iocis. Iocemur ergo?
 placet, sed in iocis spectari debet tempus
 breue, nā longius nocet: locus honestus,
 nam suspectus inficit; modus iustus, nam
 profusus lædit; licitum iocandi genus,
 nam iniquum vulnerat; vtilis finis, mal⁹
 peruertit omnia. Vnde quæso hæc singu-
 la perdiscantur? ex nostris præceptis de
 affabilitate & comitate traditis. Quid est
 affabilitas? est virtus inter assentationem
 & contentionem posita, quæ in iucundi-
 tatibus molestijsq; cernitur, quæ ex col-
 loquijs hominum oriuntur. Si breuius
 definire velis, & dulcis Mularum quasi
 philomela, cuius voce omnes sine offen-
 sione

Ne quid ni-
 mis.

Iocanti quæ
 obseruanda.

Affabilitas
 quid.

Affabilitas
qua in re dif-
ferat ab ami-
citia.

sione capiūtur. Quid interest inter affa-
bilitatem & amicitiam, cui similem hęc
esse dicitur hoc nimirum, quod illa sit sine
affectu amoris in eos quibuscum verfe-
tur, hęc cum nobis & familiaribus tan-
tū cōgrediatur. Quid est assentatio? est
vitiosus habitus loquendi placentia, vel
si placet, est vitium, quo tanquam nouo
aucupio hominū gnatonici sui ventris &
commoditatis causa vtuntur. Hinc as-
sentator est quasi polypus qui se in omne
formam faciliē conuertit. Quid est con-
tentio? est peruersus habitus animi, qui
morosos, difficiles & implacabiles red-
dit: tales sunt plurimi hodie sub Saturno
nati, qui omnem honestam animi recre-
ationem fugientes, aliorum vt aiunt le-
uitatem Sapyrice carpunt & persequun-
tur. Licet ergo iocari? licet, modò cum
Aegyptio sophista non arbor, non aqua,
non fera fias. At ioci & facetiæ sæpe of-
fendant: non, si vt prudentia præscrip-
sit adhibeantur. Estne aliud, quod de af-
fabilitate docebis? nihil si probè teneas
animo illa quæ didiceris.

Assentatio
quid.

Contentio
quid.

Distin-

Distinctio.

Affabilitatis quatuor sunt praecipue effecta,

Honesta & delectabilis recreatio mentis, nihil enim magis reficit.

Iucundus & ingeniosus usus sermonis, nihil enim rem apertius ante oculos depingit.

Suauius & fructuosa captatio benignitatis, nihil enim efficacius homines hominibus conciliat.

Insignis & artificiosa moderatio perturbationis, nihil enim potentius animum perturbatum sanat & moderatur.

Imitando simia, nam si ais ait, si negas negat.

Adulatio est ut ait Thomas in

Apparendo gemma, nam ut vitrum splendet, sed cum splendet frangitur.

Fallendo umbra, nam cito fugit & euanesceit.

Mordendo vipera, nam periculosè ipsa praecordia ferit.

Occidendo Cicuta, nam velociter famam suffocat & extinguit.

Opp.

Voluptas & dolor communia obiecta omnium virtutum dicuntur 2. Ethicor. ergo proprium obiectum affabilitatis non constituunt, ut in hoc textu requiritur Aristot.

Resp.

Ut voluptas restricta ad gustum & tactum est obiectum temperantiae: ita voluptas restricta ad sermonem est materia affabilitatis. verjatur ergo affabilitas circa voluptatem & tristitiam, non ut in genere actionis, sed ut in usu sermonis reperiuntur.

Opp.

Opp.

Ficta & fucata est actio affabilis, ergo affabilitas non est virtus. Antecedens probatur, quia affabilis agit quasi amicus, cum tamen non sit, vt in textu probatur.

Resp.

Actio affabilis sine ficta.

Ficta non est omnino actio vbi nulla latet dissimulatio, at affabilis non amicitiam sed dulcem morum veluti harmoniam apud omnes proficitur: delectat enim non quia diligit, sed quia recreatione opus esse prudenter animaduertit.

Opp.

Placere hominibus non videtur opus virtutis esse: sed affabilis est placere hominibus, vt patet in textu: ergo affabilitas non est virtus.

Resp.

Placere licet, modo non ledat: honesta enim recreatio est necessaria.

Opp.

Omnis homo est capax cuiusque virtutis, cum virtus sit habitus electiuus animi: sed mutus homo non est capax affabilitatis, cum in vsu sermonis solum consistat: ergo affabilitas non est virtus.

Resp.

Mutus an queat esse affabilis.

Internū habitum affabilitatis hominibus mutus non negamus, vsu tamen & actum negare cogimur. Alij respondent hanc virtutē non solum in sermonibus, sed
etiā

etiam in actionibus & rebus consistere, in quibus muti se esse affabiles rectè ostendant. Nam vt in tragædijs saepe multa multis spectaculis insinuantur, ita affabilis manus, oculi, aliæq; corporis partes nonnunquam placidè multa loquuntur.

Opp.

Omnia virtus est necessaria: sed affabilitas non est necessaria: ergo non est virtus. Minor patet, quia multi in contemplatione & solitudine desixi per totam aetatem facietis non capiuntur.

Resp.

Necessitas virtutis consideratur, vel	}	Absolutè respectu totius vite humanae, & sic omnis virtus necessaria est.	Virtutis necessitas duplex.
		Comparatè respectu huius vel illius circumstantia, & sic omnis virtus non necessaria.	

Vtrum affabilitas duplex habeat obiectum vt cæteræ virtutes?

Affabilitas duplex obiectum habet.	}	Internum, nempe delectationem restrictâ ad delectabilem vsum sermonis.
		Externum, nempe ipsum sermonem in communi congressu hominum.

Vtrum affabilitas differat natura ab amicitia.

Dub. I.

Differt aff-	}	Genere, est enim affabilitas habitus,
		amicitia vero affectus.

x fabili-

fabilitas ab
amicitia } Materia, affabilitas enim circa de-
lectabile, amicitia verò circa amabile
versatur.

Modo, affabilitas enim agit sine af-
fectu, amicitia verò cum affectu.

Proprietate, affabilitatis enim est
delectare, amicitia verò diligere.

Opp.

Omnis distincta virtus habet distincta opposita: sed
amicitia non habet distincta opposita ab affabilitate:
ergo non est distincta virtus. Minor patet, quia assen-
tatio & contentio vtrig, opponuntur.

Resp.

Opposita af-
fabilitatis &
amicitiæ quo
modo distin-
guantur.

Opponuntur affabilitati, vt sunt industria & elabora-
ti habitus, opponuntur verò amicitie, vt sunt à natura
insti affectus: sunt enim morosi, sunt enim placidi à
natura: sunt qui vsu difficiles, sunt etiam qui arte blā-
dientes fiunt.

CAP. VII.

An veritas rectè definiatur?

An mentiri libeat?

De veritate.

INter affabilitatem & comitatem,
quæstio de veritate ab Aristotele re-
ctè mouetur, vt ad eam tanquam ad
trutinam vtriusque virtutis præcepta
dirigantur. Sunt enim dicta affabilis
incon-

incondita, comisq; facta iniucunda, ^{Veritatis ne-}
 si veritatis purpura non vestiantur. ^{cessitas.} Veritas enim non solùm in omni sermone,
 sed etiam in omni negotio vitæ politicæ
 est necessaria. Insidias enim & fraudem
 tollit, arrogantiam reprimat, proci-
 dem omnem, simulationem & dissimu-
 lationem fugat. Huius multiplex est distin-
 ctio. Vno enim modo veritas transcen-
 dens dicitur, & si bifariam: vel cohærens
 cum rebus, ut est quædam proprietas en-
 tis, vel per se subsistens, ut est infinitum &
 incommutabile bonum, ad quod omnia
 referuntur. Alio modo capitur pro con-
 sensu rei & intellectu, unde a veteribus
 conformitas animi ad rem subiectam de-
 finitur. Postremò pro habitu dicendi ve-
 rum in omni congressu vitæ, & sic hoc lo-
 co moralis virtus dicitur. Est enim veritas
 hoc modo accepta virtus inter arrogantiam
 & dissimulationem posita, quæ mo-
 uet hominem, ut qualis sit & verbis & fa-
 ctis palam ostendat. Quippe verax est (ut
 ait philosophus in textu) qui & vita & ora-
 tione ea in se inesse confirmat, quæ in sunt
 nec maiora, nec minora. Cæterum nim-

Veritas mul-
 tiformam ac-
 cipitur.

Veritas mo-
ralis bifariã
sumitur.

Veritas quid.

aduertendū hic est, veritatem moralem
sumi duob. modis, vel strictè quoad per-
sonã cui inest, vel fusè quoad materiã in
qua versatur. Primo modo sermo n̄ rã-
tūm, secundo modo omnē actionē vitæ
humanę respicit: nō ergo requiritur solū
vt verū dicas de his quæ in teipso insunt,
sed vt sine omni dissimulatione & mens-
dacio de re qualibet ipsam veritatē pro-
feras. Vnde respectu vtriusq; veritas defi-
nitur, rectus animi habitus, quo quis ve-
rum siue affirmando siue negãdo, omni
remota simulatione & dissimulatione,
constãter dicit: veritas enim tum demū
apparet maximè, cum vera ipsius animi
fensa dictis & factis nostris adæquentur.
Hęc virtus (proh dolor) rara est, & à pau-
cis nūc dierū colitur. Quot ficta testamē-
ta? quot falsa testimonia? quot insidiosa
sophismata? imò quot mercatores frau-
dulēti? quot dissimulatores periuri? quot
hypocritæ palliati vbiq; per forū consci-
entiæ & veritatis volitant, texunt, rete-
xunt, aiunt, negant, tegunt, detegunt?
Quid multis? mentiuntur omnia, salu-
tant blandè, resalutant sæpè; at frontem
sere-

serenam, mentem fallacem habent. Vetus est illud,

*Multis annis iam transactis,
Nulla fides est in pactis,
Mel in ore, verba lactis,
Felix in corde, fraus in factis.*

Ferunt olim ab Apelle veritatem graphicè depictam fuisse tanquam perpulchram foeminam, simpliciori habitu vt Apelles.

sinceritatem, nudo & defosso pectore vt animi simplicitatem videas. Multi sanè istis temporibus simplicem eius aspectũ imitantur, at paucissimi defossi & aperti pectoris sinceritatem profitentur; aliud enim ore profertur, aliud mente geritur.

Vis scire vnde hoc contingit? Obsequiũ amicos, veritas odiũ parit: sed (si audias Senecã) vetus hoc inuerte prouerbiũ, Veritas amicitiam, obsequium parit odium.

nam veritatem fidelis amicitia, obsequium nihil aliud quàm odiũ & dissimulatio sequitur. Tritũ id est, qui nescit dissimulare, nescit viuere: at verum hoc est, nescit viuere qui nouit mētiri & dissimulare. Opposita huius virtutis sunt iactantia & dissimulatio: illa excessus, hæc quæsdã defectio dicitur; illi⁹ tres gradus sunt,

Nescit viuere, qui nouit mentiri,

X 3 men-

Iactator
quis.

Diffimulator
quis.

Mentiri an
liceat.

mendacium, gloria, lucrum; huius verò
duæ, fraus & serpētina hypocr sis. Iacta-
tor est (vt ait Aristoteles) qui sibi res ma-
gnas & præclaras sumit & vendicat, cum
non insint. Diffimulator verò cōtra est,
nimirum qui negat inesse quæ insunt,
quiq; diminuit extenuatq; ea quæ appa-
rent. Quæritur hîc obiter, an mentiri li-
ceat? respondetur quòd in mendace spe-
ctanda sit intentio mentis quæ est, vel ad
damnum alterius, & sic non licet: vel ad
vsum & officium vitæ, & sic (vt ait Tho-
mas) adhibitis quibusdam cautelis & cir-
cumstantijs licet. Intelligit vit doctus
mendacium fabulosum, quod regnat in
poëtis, & officiosum quod in periculis
vitæ & ciuitatis cernitur.

Distinctio.

Veritas est duplex.	}	Theorica, vt sacra pagina digito Dei scripta & autoritate ecclesiæ confir- mata.
		Politica, quæ hîc à philosopho defini- tur, habitus dicendi verum in omni ne- gotio siue publico, siue priuato, sine vlla fraude, arrogantia, aut dissimulatione.

Opp.

Nulla virtus moralis est in intellectu: sed veritas est

in intellectu, cum sit eius obiectum: ergo veritas non est virtus moralis.

Resp.

Veritas sumitur, aut

- Materialiter, & sic est in re ipsa, ut in predicamento substantia docetur.
- Formaliter, & sic est in oratione, quae adequatum signum veritatis appellatur.
- Effectiue, & sic est in intellectu, cuius cum re conformitas & proportio dicitur.
- Finaliter, & sic est in voluntate, quae per illam in omni negotio & sermone ad verum dicendum flectitur.

Opp.

Omnis virtus est medium: sed veritas non est medium, ergo veritas non est virtus: minor probatur, quia non est excessus veritatis: nemo enim dicendo verum possit excedere.

Resp.

Consistit veritas in medio duarum (ut aiunt) falsitatum, quarum altera affirmat id esse quod non est, ut arrogantia, altera negat id esse quod est, ut dissimulatio: illa dicendo excedit, hac deficit à medio.

Veritatis extrema.

Opp.

Ea non sunt opposita quae definiuntur per idem: sed arrogantia & dissimulatio definiuntur per idem, puta mendacium: ergo non sunt opposita veritatis.

X 4 Resp.

Opposita
quomodo
peridem de-
finiri possunt.

Resp.

Non est absurdum, si opposita definiantur per idem remotum & commune vtriusque, quale est mendacium respectu istorum oppositorum.

Opp.

Nullum vitium est in bonis: sed dissimulatio est in bonis: ergo non est vitium. Minor probatur in textu per exemplum Socratis, qui dissimulans dixit, hoc unum scio me nihil scire.

Resp.

Intentio ma-
li.

Omnis extenuatio personæ non est dissimulatio, quæ hoc loco intelligitur, sed illa sola quæ intentionem mali habet.

Opp.

Dissimulatio aliquando arrogantiæ dicitur: ergo hæc non sunt opposita. Antecedens probatur, quia aliquis dissimulando & extenuando se nimium, sæpe plus sibi arrogare quàm detrabere intendit & conatur.

Resp.

Dissimulatio { Materia circa quam versatur, &
consideratur, { sic est semper defectio.
vel respectu | Personæ quæ dissimulat, & sic sæpe
est fraudulenta intentio.

Dub:

Vtrum omne mendacium sit turpe?

Opp.

Textus docet omne mendacium esse malum: ergo sic esse videtur.

Resp.

Resp.

Simplex quod fit nullius rei gratiâ, sed solum quia mendax dicendo falsum delectatur, & hoc genus mentiendi otiosum dici potest.

Mendacium est vel	Compositum, quod fit alterius rei causa, & hoc est vel	quod est Poeticum, vt fictio.	
		locosum } Ironicum, vt illusio.	
		Officiosum, quod fit cum intentione boni, vt vitam aut ciuitatem tueri.	
		Malitiosum } Intentionem falsi.	
		quod maxime prohibetur, propter } Persuasione mali.	
			Illationem damni.

Quid mendacium?
An mentiri liceat?

Mendacium est falsa vocis vel operis significatio intentione fallendi, ideo non est omnino licitum, quia	Peruertit ordinem sermonis ad quem est institutus.	Mendacium cur illicitum.
	Fallit & seducit credentem, qui est veritatis cognoscenda cupidus.	

Opp.

Fabula poetica, Ironia, dissimulatio pro vita hominis aut salute ciuitatis sũt mendacia: sed hæc sunt licita: er-

go mendacia sunt licita. Minor probatur quia fiunt aut recreationis causâ, aut sine vlla intentione mali.

Resp.

Propriè mea quidem sententiâ ista non sunt mendacia, quia in illis non est intentio fallendi aut nocendi alteri.

Dub.

An dicens verum aliquando mentitur?

Verum quis dicens an possit mētiri.	verum aliquā do videtur posse mētiri.	{	Dicens ipse non credat quod dixit: verbi gratiâ, si quis non credens esse antipodes, dicit tamen esse eo animo vt alios fallat, quamuis verum dixit) nimirum esse antipodes) mentitur, quia intendit fallere & nocere.
		{	Dubium & incertum pro certo & indubitari, si bitato aliquid confidentius affirmet.

Opp.

Mendacium semper opponitur veritati: ergo nullo modo dicendo verum aliquis mentiri potest.

Resp.

Opponitur semper veritati in re cuius respectu non est mendacium: non tamen semper in persona, cuius respectu hoc loco mendacium dicitur hominis enim intentio vt sub nomine veritatis alios fallat mendacium efficit.

Mendacium veritati quomodo opponitur.

CAP.

An comitas sit virtus moralis?

VT somno vires corporis, ita festiuitate ingenij vires animi recreantur. Ludere ergo licet, sed lacerare non decet. Est (inquit Philosophus) in hac vita aliquid loci relictum quieti, in eo quod aliquid ludo conceditur temporis. Rectè
Pœta.

De Comit-
tate.

*Quod caret altera requie durabile non est:
Hac reparat vires, fessaq; membra leuat.*

Ceterum ut in iocis ac ludis nulla turpitudinis nota appareat, de Comitatu (quæ est illorum moderatrix) pauca iam traduntur præcepta: consistit enim hæc virtus in locis ac ludis. Attamen summa adhibenda est consideratio temporis, loci, personæ: non enim semper, ubiuis, & apud quoslibet, sed apud eos quibus gratia sunt, utendum est: nec nisi ut vitæ graves molestiæ honesta quadam hilaritate leniantur. De finitur ergo Comitas, virtus moralis inter scurrilitatē & rusticitatem posita, qua præditi d. corum in iocis & ludis obseruam. Ex hac definitione patet

Comitas iocorum moderatrix.

Comitatis obiectum & finis.

Comitas quid.

Comitas
quid differat
ab affabilitate.

ter manifestè discrimen inter affabilitatem & comitatem, quas tamen virtutes quidam temerè confundūt: est enim affabilitas inter adulationem & contētionem, est verò comitas inter scurrilitatē & rusticitatem morum: iterum, affabilitas falsè dictum, comitas ingeniosè hilariterq; factum materiam habet: affabiles enim facietas sine dēte, Comes verò iocos & ludos sine tadio concinnare student. Facietas sermonem tantum, ioci & ludi actionem etiā requirunt. Hæc verba in descriptione harum virtutum sæpè occurrūt sales, facietas, lepos, quæ etsi videntur esse synonyma, sic tamē à quibusdam distinguūtur, vt sales ad ingenium, facietas ad sermonem, lepos ad habitum corporis referatur: sed de verbis nō contendimus, obiectū comitatis (vt iam demonstrauimus) iocus, & finis recreatio: opposita scurrilitas rusticitasq; morū. Scurrilitas est insulsa, molesta, nec non sæpè odiosa dicacitas, qua ordo, modus & decorum in ludis iocisq; peruertūtur. Scurræ enim sunt veluti dicaces histriones, Momi & Sophistæ qui ludūt, sed insulsè, qui iocos

Comitatis
obiectum, finis & extrema.
Scurrilitas
quid.

Iocos & risum commouent sed non de-
 core. Ceterum attende: ciuiles hic ludos
 uerbi causa cōcedias: ciuiles actores, uer-
 bi causa Rossianos non accuso: est enim
 in illis comitas sū maq; delectatio, si op-
 portunè ac tempestiuè adhibeantur. Ru-
 sticitas (quæ ex aduerso huic respondet)
 est vitium, quo quis infectus ab omni fe-
 stiuitate sic abhorret, ut nulla ludorū iu-
 cunditate demulceri, nulla iocorū sua-
 uitate deliniri possit, sed manet semper a-
 grestis, rusticus & inhumanus, qualis olim
 fuit Timon Atheniensis ille. Ludus & io-
 cus, quæ obiecta huius virtutis ponūtur,
 sunt omnes actiones ac res delectabiles:
 quibus oblectamenti causa utimur, qua-
 les sunt, in stadio contendere, hastam vi-
 brare, hymnos & psalmos in triumpho
 canere, Cytharis, Psalterijs, alijsq; id ge-
 nus rebus nosmetipsos recreare. Ab hoc
 catalogo rerum omnes obscænos iocos
 omnesque illiberales ludos, quales sunt
 cantus ueneris, iactusq; alearum, delen-
 dos & expungendos censeo: res enim
 tales sunt, quibus (ut ait Plato) nemo re-
 ctè uti potest.

Ludi ciuiles

Rusticitas
 quid.

Distin-

Difinãtio.

Naturaliter, pro inſita quadam humanitate naturæ humanæ.

Internè, in affectibus nempe ira ac indulgentia moderandis, quæ manſuetudo dicitur.

Comitas, accipitur, aut

Moraliter bifariam: vel.

Externè, in iocis ac ludis concinnandis & ſic hoc loco definitur: cuius

Obiectum eſt iocus vel ludus.

Oppoſitum eſt ſcurrilitas in excellis, ruſticitas in defectu.

Dicitur factioſo, Facto de loco oportuno

Scurrilitas eſt

Impudentia in audacibus: Moleſtia in hiſtrionibus: Vitium in omnibus.

Ruſticitas eſt.

Stupiditas in fatuis: Immanitas in barbaris: Vanitas in omnibus.

Opp.

Comitas non verſatur circa difficile: ergo non eſt virtus. Antecedens probatur, quia verſatur circa ludos: ſed ludere non eſt difficile.

Reſp.

Ludere eſt quidem facile: ſed ludere vt decet ex præſcripto rationis, eſt valde arduum & difficile.

Opp.

Opp.

Omnis actio virtutis tendit ad beatitudinem: sed ludere, quae est comitatis actio, non tendit: ergo comitas non est virtus. Minor est philosophi i. lib. Ethic.

Resp.

Aliquid tēdit ad beatitudinem, vel

{	Proximè, & sic ludere non tendit.
	Remotè, & sic tēdit: nā gignit quietem animi liberatq; à curis & doloribus,
	quib. obrutus saluti studere nō potest.

Opp.

Nemo studiosus à ludo vel lusu dicitur: ergo comitas in ludo lusuq; posita non videtur esse virtus.

Resp.

In ludis et artibus	{	Circumstantie artis, secundum quas studiosi non dicimur.	Ludorū circumstantiæ
		Circumstantie moris secundum quas ludentes studiosi nominamur: artis enim precepta ludos definiunt, moris autem circumstantie demonstrant usum, vnde omnis laus & commendatio nascitur.	

Opp.

Nulla virtus offendit: sed comitas aliquando offendit, vt est in textu: ergo non est virtus.

Resp.

Offensa est accepta nō data, si verè sit comitis qui ludit, vel dicendum est, quòd vt amico liceat aliquando obiurgare, ita comiti & affabili licet aliquando malos offendere, non tamen accerbè, non iniurè, non malignosè.

An

An ludi Scenici sint liciti, & sub hac virtutis materia contenti.

Ludi Scenici quinam sint liciti.

Ludi Scenici sunt vel

Communes & populares, qui ad scurrilitatē potius quā comitatem referuntur.

Propter memoriam antiquorum temporum, quam ad viuum representant.

Propter multiplicē scientiam rerum, quam in se cōprehendunt.

Propter magnam experientiam, qua nos exornāt.

Propter vim vocis, gestus, & affectus, quam optimē depingunt.

Propter delectabilem affabilitatis & comitatus vsum, quem graphicē ante oculos proponunt.

Academici, quales sunt comœdiæ ac tragoediæ re-creationis honestæ causâ institutæ, & hæc sunt licite

Opp.

Quod est indecorum, virtutis opus non est: sed in ludo scenico est aliquid indecorum, ergo virtutis opus nō est. Minor probatur, quia est non solum indecorum sed instar monstri, vt vir meretricis habitu ornatus in theatrum prodeat.

Resp.

Non est indecorum, si cō fiat vt vitia meretricis depingantur: non est enim monstrum vestes sed mores meretricis induere.

Opp.

Opp.

Prisca aetatis patres acerbius contra istos ludos disputarunt . ergo non sunt liciti :

Resp.

Simpliciter contra omnes non disputarunt , sed contra illos , qui in honorem Idolorum celebrati fuerunt : alij respondent illos contra excessum , non contra usum ludorum disputasse .

Opp.

Iniuriosum nec non contumeliosum est regibus , ut futores ac infima conditionis homines illorum purpura , sceptro ac diademate in ludis scenicis ridiculè abuterentur : ergo decorum in illis non est .

Resp.

Ridiculum est quod obijcitur . Nam praterquam quod hic non agitur de futoribus , sed de viris liberaliter educatis & Academicis , hoc responderi potest , minus esse indecorum regem in theatro agere , quam regem in tabula depingere : sed hoc licet , cur ergo illud non placet ? Insuper ut in tabula cognoscitur umbra regis delineari non in contemptum dignitatis : ita in Theatro intelligitur expressa imago regis proponi sine iniuria & contumelia imperatoria maiestatis .

Y CAP.

An verecundia sit virtus?

De verecundia.

Verecundia quid.

Verecundia fit ne virtus.

Verecundia quod virtus non sit, quinque rationes.

Quoniam pudor vitiorum ad studium & amplexum virtutis requiritur (est enim pudor vitij purpureus quasi splendor ac color virtutis) non incommode de verecundia (quæ pudor vitiorum definitur) hoc loco ab Arist. disputatur. Rectè Xenophontem pulchrum, probum Iuvenem olim laudavit Socrates, quòd purpura virtutis, id est, verecundia suas malas tinxerat. Tū enim res salva est cū bonæ indolis puer erubescit: quippe hæc hedera naturæ veluti in frōte suspēsa primitiæ sunt futuræ virtutis. Verūm hīc quæritur, An sit ipsa verecundia virtus, an potius aliquis laudabilis animi affectus? virtutem esse in hoc cap. negat Arist. idq; probat quinque argumentis, quorum primum ducitur à definitione, 2. à tempore, 3. à contrario, 4. à proprio, 5. à subiecto. A definitione hoc modo, nullus metus est virtus, sed verecundia definitur metus, ergo verecundia nō est virtus. A tempore, quia virtus omni

ata-

etati potest conuenire, sed verecundia non conuenit. A contrario, quia virtus solum bonis conuenit: sed verecundia etiam in malos cadit. A proprio, quia virtus laudatur per se, sed verecundia laudatur fortuito. Postremo à subiecto, quia omnis virtus est voluntaria, sed verecundia non est: ergo verecundia non est virtus. His positis affectum esse concludit & definit philosophus, quo percussus timemus notam infamiae ac dedecoris: est enim verecundia, si verè definias, laudabilis affectus inter impudentiam & pauorem constitutus, qui timorem dedecoris ex turpi aliqua actione contracti inijcit. Timemus (vt ait Isocrates) ymbra peccati, id est, dedecus & infamiam, sed ipsam causam dedecoris, id est, flagitium & turpitudinem non timemus: erubescimus enim si quis nobis obijciat scelera, sed in perpetrando nullus nos timor remoratur. Attamen quod dat natura accipimus: nam verecundia est laudabile signum futurae probitatis. Huic opponuntur pauor, & impudentia, in illo timidum ingenium, in hoc ferreum, & quasi adamantinum superciliū

Verecundia quid.

Vmbra peccati timemus, peccatum non timemus.

Opposita verecundiae.

Pauor quid. **cernitur:** est enim pauor vitiosus affectus, quo leui aut nulla de causa ad dedecoris metū impellimur. Est verò impudentia ex aduerso huic respondens affectus, qui frōtem aut omnino tollit, aut saltem ita perstringit, vt nullo dedecoris metu ad erubescenciam moueatur: hæc labes, hæc lues est istis temporibus nostrę iuuetutis. Nā (vt grauius nihil dicam) rarò nūc inuenitur, cui dicat Diogenes, maeste virtute puer, maeste, nam hic est color virtutis.

Impudentia quid.

Actu erubescendi, & sic definitur in

Verecundia sumitur bifariam, pro

Dispositione naturali ad actum istum inflectente hominem, & sic quoq; sumitur bifariam.

Secūdo lib. Rhetoricorū, vt sit motus seu perturbatio animi circa mala, quæ videntur inferre infamiam.

Hoc loco, vt sit metus dedecoris seu infamiæ: pauci enim timent peccatum, at multi infamiam subsequentem timent.

Cōmuniter pro metu dedecoris proprij siue alieni: sunt enim qui alteris infamia sepe vulnerantur, sunt qui alienis malis ad verecundiam commouentur.

Propriè pro metu dedecoris sui, & sic in hoc capit. viro p̄bo competere non posse dicitur.

Opp.

Timorem sequitur externus pallor: sed verecundiam

am non sequitur pallor: ergo male definitur verecundia ab Arist. timor dedecoris.

Resp.

Timor bifari-
am cō-
tingit,
vel

Ex forti imaginatione mentis, cum à corde in phantasiā sursum rapiuntur spiritus, qui illic non comprehensi statim per malas diffunduntur, & talis timor dicitur verecundia.

Ex vehementi passione cordis, cum spiritus ad ipsum cor relabuntur tanquam ad fontem suum in quo conseruentur, & talis timor hic non intelligitur.

Opp.

Laus debetur soli virtuti: sed verecundia est laudabilis: ergo verecundia est virtus. Maior est in primo lib. Ethic. minor in hoc cap.

Resp.

Laus debetur soli virtuti simpliciter & per se, per accidens verò & ex consequenti (vt aiunt) mediocribus affectibus etiam attribuitur: hinc in Iuene verecundiam laudabilem, in sene verò vituperandam esse docet philosophus. Ratio est, quia in iuuentute signum est virtutis, in senectute argumentum sceleris.

Laus soli virtuti quomodo debeat, & quomodo etiam nonnullis affectibus.

Opp.

Opposita verecundia sunt vitia, nempe pauor ingenij & impudentia, ergo verecundia est virtus.

Y 3

Resp.

Resp.

Opposita verecundia non sunt vitia, si stricte sumantur vitia: sunt tamen mala quadam, vt verecundia respectu quodam bonum dicitur.

Opp.

Verecundia inesse potest viro probo ac studioso: ergo fallitur Arist. in textu. Antecedens probatur libr. 3. Ethic. vbi probatur quod vir fortis debeat timere infamiam, sed verecundia nihil aliud est quam timor infamia.

Resp.

Timor infamia contingit, vel ex commisso malo, & sic non timet nec timere debet vir fortis: vel ex indignitate, qua est virtutis comes, & sic timere, id est, sibi cauere debet fortis, ne dentes malitiosi sentiat.

Opp.

Magnanimo conuenit verecundia, vt expresse docet Arist. cap. 3. huius lib. de magnanimo: ergo viro probo inesse potest verecundia.

Resp.

Verecundia
bifariam
sumpta

Verecundia

sumitur, vel

Fit se pro omni motu pudoris, & sic magnanimus in accipiendo beneficio decorè erubescit.

Stricte pro motu animi ex turpi causa oriente, & sic non conuenit.

Opp.

Si magnanimus suis vestibus spoliatus, in forum aut

eat theatrum nudus cogatur, spectante corona hominum, erubescit: ergo verè conuenit viro probò ac studioso.

Resp.

Hac passio in eo non contingit ratione actus turpis spontè designati, quod requiritur in verecundia strictè propriè sumpta.

Vtrum verecundia contingat ex alienis malis.

Opp.

Ad pudorem commouentur aliquando viri fortes, cum de vitij vxorum, filiorum & amicorum audiunt, ergo contingit verecundia ex alienis malis.

Resp.

Conceditur quòd verecundia communiter sumpta ex alienis malis aliquando oriatur: propriè verò strictèq; accepta nobis ex nostris ipsorum malis oriunda conuenit.

Vtrum verecundia fusè sumpta aliquando in bonis præueniat rationem?

Verecundia contingit, vel ex	{	Imbecillitate natura, & sic (quoniam est motus natura non voluntatis)	Verecundia rationem præueniat aliquando.
		rationem in bonis aliquando præuenit & præcurrit.	
		Suspensione sceleris commisi, & sic non præuenit, quia boni scelera non committunt.	

An verecundia sit seni utilis?

Opp.

Pudor vitij est utilis seni: sed verecundia est pudor

r +

vitij:

vitij: ergo est vitilis seni. Antecedens probatur, qui reuocat senem à turpitudine sceleris.

Resp.

Verecundia
cur in senes
sceleris ple-
rumq; indi-
cium fit.

Non reuocat, quia cum senex erubescit, signum est altius infixi sceleris quàm quod facillè deleri possit. Ratio est, quia senex propter tarditatem spiritus non sine facinoris suspitione ad erubescentiam commouetur.

Opp.

Verecundia non est motus voluntatis sed natura: ergo potest senibus conuenire.

Resp.

Fatemur senibus posse conuenire: sed flagitiosa senectutis signum quidem, nisi ex magna imbecillitate contigerit, esse docemus. Præterea quamuis verecundia motus naturæ non voluntatis dicitur, est tamen peccatum voluntarium, à quo vt à causa fluit: at longè turpissimum est senes peccatis obrui & mancipari: cum astus peccandi in illis extingueretur.

L A V S D E O.

LIBER.